

Fältet

ROBERT SEETHALER

Fältet

Översättning Linda Östergaard

ERSATZ

© Hanser Berlin in der Carl Hanser Verlag

GmbH & Co.KG, München 2016

© Ersatz, Stockholm 2022

Originalalets titel Das Feld

Översättning från tyska Linda Östergaard

Redaktör Ola Wallin

Korrekturläsare Georg Bengtsson

Omslag Håkan Liljemärker

Grafisk form & sättning Ola Wallin

Typsnitt Garamond Premier Pro Caption 11,7/16,0

Inlagepapper Munken Premium Cream 100 g/m²

För- och eftersättpapper Colorit 130 g/m²

Pärmpapper Geltex 130 g/m²

Omslagspapper Munken Lynx Rough 150 g/m²

Tryck & trådbindning Balto Print, Litauen 2022

ISBN 978-91-88913-52-4

Av Robert Seethaler har tidigare utgivits:

Sista satsen (2021)

Boken är utgiven med finansiellt stöd från

 Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

www.ersatz.se

And you who loiter around these graves

Think you know life.

EDGAR LEE MASTERS, *Spoon River Anthology*

Rösterna

Mannen tittade ut över gravstenarna som låg liksom utströdda framför honom på ängen. Gräset växte högt och i luften surrade det av insekter. På kyrkogårdsmuren där fläderbuskarna bredde ut sig satt en koltrast och sjöng. Han kunde inte se den. Ett bra tag nu hade han haft problem med ögonen, men trots att det blev värre för varje år som gick vägrade han börja med glasögon. Det fanns goda argument för att göra det, men på dem ville han inte lyssna. Om någon försökte tala med honom om saken sade han att nu hade han ju ställt in sig på att ha det så här och trivdes i sin allt suddigare omgivning.

När vädret var fint kom han hit varje dag. Han släntade omkring en stund mellan gravarna och satte sig sedan på en träbänk under en krumväxt björk. Bänken tillhörde honom inte, men han betraktade den som sin. Den var gammal och murken, ingen annan skulle ha litat på en sådan bänk. Själv hälsade han på den som på en människa, strök med handen över träet och sade »God morgon« eller »Kallt i natt, inte sant?«

Det här var den äldsta delen av Paulstads kyrkogård, som av många rätt och slätt kallades »fältet«. Förr i

tiden hade marken tillhört en kreatursbonde vid namn Ferdinand Jonas. Det hade varit en värdelös fläck, översållad med stenar och giftiga smörblommor, och bonden gjorde sig mer än gärna av med den så fort han fick chansen att överlåta den till församlingsborna. Om den nu inte dög åt boskapen, så var den i alla fall god nog åt de döda.

Numera brukade nästan ingen komma hit. Den senaste begravningen hade ägt rum för flera månader sedan, mannen hade glömt vems det var. Desto tydligare kunde han minnas en begravning för många år sedan, då man en regnträckt sensommardag sänkte ner blomsterhandlarskan Gregorina Stavac i jorden. I mer än två veckor hade Gregorina legat oupptäckt i sin blomsterhandels lagerutrymme medan dammet lade sig över de visnade snittblommorna ute i butiken. Tillsammans med en handfull andra sörjande hade han stått intill graven och först lyssnat på prästens ord och sedan bara på det strilande regnet. Han hade aldrig växlat mer än ett par ord med blomsterhandlarskan, men efter att han en gång snuddat vid hennes hand när han betalade kände han sig märkligt förbunden med den oansenliga damen, och när kyrkogårdens trädgårdsmästare började skyffla jord över kistan rann tårarna nerför hans kinder.

Nästan varje dag satt han under björken och lät tan-

karna vandra. Han tänkte på de döda. Många som låg här hade han känt personligen eller träffat åtminstone en gång i sitt liv. De flesta hade varit enkla invånare i Paulstad: hantverkare, företagare eller anställda i någon av butikerna på Torggatan eller dess små sidogator. Han försökte återkalla deras ansikten i minnet och fogade ihop sina minnen till bilder. Han visste att bilderna inte motsvarade verkligheten, att de kanske inte ens liknade människorna så som de varit när de levde. Men det gjorde inget. Han tyckte om när ansiktena dök upp och gled undan, och ibland skrattade han tyst för sig själv, sänkte huvudet, knäppte händerna över magen och lät hakan vila mot bröstet. Om någon skulle betrakta honom på avstånd i ett sådant ögonblick, kanske en av trädgårdsmästarna eller någon kyrkogårdsbesökare som förirrat sig hit, kunde de få för sig att mannen bad.

Sanningen är den att han var övertygad om att han hörde de döda tala. Han kunde inte höra vad de sade, men han uppfattade deras röster lika klart som fågelkvittret och insekternas surrande omkring honom. Ibland inbillade han sig till och med att han kunde urskilja enskilda ord eller fragment av fraser ur röstsvärmen, men hur hårt han än ansträngde sig för att lyssna lyckades han aldrig sätta ihop fragmenten till något meningsfullt.

Han fantiserade om hur det skulle vara om var och en av rösterna fick en chans att bli hörda en gång till. Naturligtvis skulle de tala om livet. Han tänkte att det kanske var först när människan lagt döendet bakom sig som hon faktiskt kunde säga något om sitt liv.

Men de döda var kanske inte alls intresserade av det som låg bakom dem. Kanske berättade de om det hinsides. Om hur det kändes att befinna sig på andra sidan. Hemkallade. Anlända. Mottagna. Förvandlade.

Sedan förkastade han den sortens tankar igen. De framstod som sentimentala eller rentav löjliga, och han började i stället misstänka att de döda bara skulle komma med en massa meningslöst prat, snyfthistorier och skryt, precis som de levande. De skulle klaga och förhårliga minnen. De skulle gnälla, träta och baktala. Och naturligtvis skulle de prata om sina sjukdomar. Kanske skulle de till och med bara prata om sina sjukdomar, om åldrandet och döendet.

Här, på bänken under den krumma björken, satt mannen kvar tills solen gick ner bakom kyrkogårdsmuren. Han höll ut armarna, som om han försökte mäta jordplätten framför sig, sedan lät han dem sjunka. Han andades in luften igen. Den luktade fuktig jord och fläderblom. Så reste han sig och gick.

På Torggatan hade man börjat stänga för dagen och

försäljarna bar in sina lådor och ställ med underkläder, leksaker, tvålar, böcker och billigt krafs i butikerna. Överallt hördes ståljalusier rassla och längst ner på gatan ljud de gälla ropen från frukt- och grönsakshandlaren som stod på en låda och delade ut de sista melonerna.

Han gick långsamt. Tanken på hur han skulle sitta vid fönstret hela kvällen och titta ner på gatan gjorde honom illa till mods. Då och då lyfte han handen och besvarade en hälsning från någon som han inte kände igen. Folk trodde nog att han var en förnöjd farbror som njöt av varje steg han tog på den solvarma gatstenen; men själv kände han sig osäker och främmande på sin egen gata.

Framför skyltfönstret till det som en gång var Buxters hästcharkuteri stannade han upp och böjde sig in mot sin spegelbild. Han hade gärna velat få se sig själv som ung man. Men i ögonen som tittade tillbaka syntes inte längre någon gnista som hade kunnat få fart på hans fantasi. Hans ansikte var helt enkelt gammalt och grått och hade förlorat tämligen mycket av sin form. Men i hans hår satt det i alla fall ett ljusgrönt litet löv. Han smätte bort det och vände sig om. På andra sidan gatan gick den förvirrade Margarete Lichtlein och drog sin handkärra, fylld med inköp hon aldrig hade gjort.

Han nickade mot henne och gick sedan vidare. Nu gick han fortare än tidigare. En tanke hade slagit honom, eller snarare en aning, angående tiden i hans liv: som ung ville han fördriva tiden, senare ville han få den att stanna, och nu när han var gammal önskade han inget hellre än att få den tillbaka.

Så tänkte den gamle mannen. Än visste han inte hur tanken skulle komma till nytta, nu ville han i vilket fall som helst gå hem, för med solnedgången kom kylan. Han skulle gå till sitt skåp och ta sig en slurk. Sedan skulle han dra på sig sina mjuka, bruna byxor och sätta sig vid köksbordet, närmare bestämt med ryggen mot fönstret. Han ansåg nämligen att det endast var på detta sätt, med ryggen mot världen, i lugn och ro och helt utan distraktioner, som en tanke lät sig tänkas till slut.

Hanna Heim

När jag dog satt du hos mig och höll mig i handen. Jag kunde inte sova. Jag hade inte behövt någon sömn på länge. Vi pratade. Berättade historier för varandra och mindes. Jag såg på dig, så som jag alltid hade tyckt om att se på dig. Du var ingen vacker man. Du hade en alldeles för stor näsa och trötta ögonlock, och huden var blek och fläckig. Du var ingen vacker man, men du var min.

Minns du: jag var ny på skolan, och redan första dagen i lärarrummet frågade du mig vad det var med min hand. Den är missbildad, sade jag, det finns inget att göra åt det. Du tog den och såg på den. Sedan pekade du ut genom fönstret och sade, ser du trädet där borta? Grenarna är inte missbildade, bara sneda, och det är för att de växer mot solen. Jag tyckte ärligt talat att det lät ganska tillgjort. Men jag tyckte om hur du strök med tummen över mina fingrar. Och jag gillade den gigantiska näsan. Jag tror att jag tyckte du var lite spännande.

Femtio år senare höll du fortfarande i min hand. För mig var det som om du aldrig hade släppt den, och det sade jag till dig också. Du skrattade och sade, det är sant, det har jag inte heller!

Jag minns inte längre vilka mina sista ord var. Men naturligtvis var de riktade till dig, hur hade det kunnat vara annorlunda. Jag frågade dig om du kunde öppna fönstret. Jag tänkte att jag kunde behöva lite frisk luft. Men sedan? Vad sade jag sedan?

Jag minns däremot tydligt mina första ord till dig. Det var redan innan vi hade vårt första samtal i lärarrummet. Jag kom på morgonen och såg hur du korsade skolgården framför mig. Jag hejdade dig och frågade om vägen till rektorsexpeditionen. Ursäkta, sade jag, jag är ny här, skulle ni kunna hjälpa mig? Jag frågade dig, trots att jag visste vägen. Du sade bara, kom med här, fröken, och gick sedan tyst framför mig. Du gick med stora, tunga steg och överkroppen lätt framåtlutad, med händerna knäppta bakom ryggen, så som du alltid gick. Morgonsolen sken och entrégrindens skuggor bredde ut sig i ett solfjäderformat mönster av ränder på betongen. Jag var klädd i en mintgrön pennklänning med vit krage. Jag hade fått klänningen av en moster och ägnat många timmar åt att sy om den till min storlek. Kragen hade jag sprättat bort från min fars gamla skjorta och sytt dit. Jag hoppades att den skulle förläna något självsäkert och resolut åt min uppenbarelse. Men redan när jag gick bakom dig över gården kändes den gammalmodig och stel, och jag skämdes.

Visst är det märkligt: jag minns färgen på klänningen jag hade på mig för så många år sedan men jag kan inte minnas vilken årstid det var när jag dog.

Jag skulle aldrig ha gissat att du var lärare. En bit av mig satt nog fortfarande kvar i klassrummet med skolväska och flätor, alltså föreställde jag mig att alla lärare måste vara gamla. Gamla gråhåriga män och kvinnor som luktade kaffe och krita och vilkas auktoritet med åren nöts ner lika mycket som ärmarna på deras yllekoftor. Men du var ung. Du bar en skrynklig, uppknäppt skjorta och lädersandaler. Ingen hade lädersandaler på den tiden. Kanske tänkte jag att du var far till någon av eleverna eller en skolvaktmästare, jag minns inte längre, inte lärare i alla fall. Kanske trodde jag ingenting alls av allt det där medan jag gick där bakom dig i riktning mot skolhuset, utan betraktade bara händerna bakom din rygg. Dina fingertoppar var så rosiga, som om de lyste av egen kraft, alldeles av sig själva.

Du öppnade fönstret. Din gestalt som en skuggsiluett. Gardinen som för ett ögonblick fylls och buktar sig i draget. Ljuset. Det måste ha varit dag fortfarande. Eller redan dag igen? När du reste dig och gick fram till fönstret lade du ner min hand. Du släppte den inte, du placerade den på kudden vid mitt ansikte, och de sista andetagerna i mitt liv andades jag in i min lilla, missbildade hand.

Du gillade inte kaffe. Kaffe svärtar inte bara ner tänderna, utan även hjärtat, sade du i lärarrummet, se dig omkring bara: ett kollegium av idel svarta hjärtan, djävulens kreatur allihop! Några skrattade. De flesta låtsades att de inte hade hört. Bara det gamla mattegeniet Juchtinger tog dig på orden. Han sköt upp fönstret och släppte in den varma luften. Upplys alla oss mörkerge-sällar, ropade han och blinkade ut mot solljuset med sina röda ögon.

Jag låg i sängen och lyssnade på det dämpade bruset från värmeledningarna i väggen. (Det var alltså vinter?) Smärtorna som slitit i mig så länge bar jag nu som ett tyst minne inom mig. Plötsligt en dag var de bara borta, men jag visste att denna lättnad bara betydde att det definitiva avskedet hade påbörjats. Men än fanns det lite tid. Och du satt på sängkanten och höll i min hand. Och vi berättade för varandra om...

Kom med här, fröken! Jag förstod inte genast ironin i dina ord. För mig framstod tilltalet som självklart. Du gick framför och jag efter dig över gällerskuggan på betongen. Jag kunde höra våra steg, ekot kastades tillbaka från husväggarna som solen fick att glöda i rött. Vi gick tysta. Men nu inser jag: vi talade ju faktiskt, alldeles innan vi dök in i vestibulens skugga. Akta dig, sade du. Och jag sade: Ja. Men vad var det du ville varna mig för?

Din gestalt i fönstret. De lätt hopsjunkna axlarna. Din smala, smala rygg. Bakom den, även nu, dina knäppta händer. Hur ofta har jag inte sett dig stå så? Från och med den dagen då vi flyttade in i lägenheten älskade du att stå och titta ner mot gatan. Ibland när jag kom hem från eftermiddagsundervisningen eller affären kunde jag redan på långt håll se hur du stod där uppe i fönstret. Bar jag på tunga matkassar ställde jag ner dem och vinkade till dig. Weichselgatan 11, andra våningen. Vem hade kunnat tro att vår första gemensamma lägenhet också skulle bli vår sista?

När vi kom in i skolbyggnaden försvann du plötsligt. Det var säkert blodcirkulationen, jag hade knappt sovit en blund på hela natten och ingenting ätit på morgonen, och för ett ögonblick stod jag där i ett gungande mörker. När jag kom upp till ytan igen var du redan framme vid den stora trappan. Utan att se dig om efter mig gick du raskt upp för den, två trappsteg i taget hela vägen. Och jag efter. Våra steg klapprade och ekade i den svala tystnaden.

Du höll i min hand. Med tummen strök du över mina fingrar, över dessa sneda grenar. Din andra hand låg i ditt knä. När du berättade var dina ögon slutna. Bakom ögonlocken pilade ögongloberna hit och dit i jakt på bilderna. Dagsljuset föll in över ditt ansikte. Sedan

nattens ljus. Ofta hörde jag armbandsurets tickande i ditt knä och dagarna och nätterna drog förbi som om de krympt ihop till timmar. Ibland somnade vi tillsammans, och när vi vaknade var det likadant som förut.

Du frågade mig varifrån jag kom egentligen, och jag spelade oförstående. Jag kommer utifrån, sade jag, varifrån annars? Jag tror att det fick mig att känna mig ganska djärv. Nere på gården hördes nu barnens ljusa rop och skrik. Med en kollektiv suck satte sig lärarrummet i rörelse. Den gamle Juchtinger stängde först fönstret och slöt sedan ögonen. Din tumme låg stilla. Utifrån är långt härifrån, fröken, men nu är ni här!

Du lade ner min hand på kudden. Tyget kändes blankt och svalt. Min varma andedräkt. Golvbrädornas knarande under dina fötter. Runtomkring dig tycktes ljuset pulsera. Jag tror jag hörde en gräsklippare knattra. Eller var det en snöplog? Sade jag att du skulle stänga fönstret igen? Talade jag om morgondagen? Sade jag att jag älskar dig? Minns du?

Gert Ingerland

»I den här världen har vi får och vi har vargar, men vi har inget val. Du kan inte välja det ena eller andra, förstår du? Det är inget beslut, det är ödet. Men du har tur: Du är en varg. Du är stark och seg. Du kommer inte att bli uppäten. Du äter. Ingen vet hur vargkött smakar. Ödet är på din sida. Du är en av oss.«

Jag var tio när pappa sade det där till mig. Han jobbade på banken och i hans garderob hängde bortåt tjuugo slipsar och en rad pressade och borstade kostymer. »Det är bra som det är och det blir bara bättre«, sade han när han satt i soffan och såg sig omkring i rummet. Mamma, som satt bredvid honom, lade sin hand på hans och nickade. Hennes fingrar lekte med de långa svarta hårstråna på handryggen. Jag fick aldrig klart för mig om hon tyckte om eller hatade håren. Så som hon drog och plockade i dem kunde det se ut som om hon ville rycka loss dem.

Också mitt första minne har med hår att göra. Jag är pytteliten och sitter på golvet bakom en gardin. Någonstans står ett fönster öppet, gardinen rör sig, solljuset flimrar genom tyget. Sedan dras den undan och där